

Михайлов, Стоян. Възрожденският процес в България.

Изд. „М-8-М / АССА-М”, С., 2016, с. 261-275. ISBN 978-954-8992-14-5.

Строго поверително!

До ПОЛИТБЮРО на ЦК на БКП

ДОКЛАДНА ЗАПИСКА

от отдел „Пропаганда и агитация” на ЦК на БКП

14 февруари 1980

Относно: **ОСНОВНИТЕ НАСОКИ НА РАБОТАТА
С БЪЛГАРСКИТЕ ТУРЦИ**

Другари,

От целия комплекс проблеми на работата с етническите групи в нашата страна безспорно най-важен е проблемът за работата с българските турци. Много причини, резултат на историческото минало, на сегашното състояние на българските турци, както и на влиянието на Турция върху тях, обясняват неговото значение. То се обуславя далеч не на последно място от числеността на българските турци – 731 865 според преброяването от 1975 г. или 8,4 на сто от населението на НРБ.

Очевидно развитието на социално-класовата и професионалната структура, издигане равнището на политико-нравствената съзнателност и на културата на етническите групи, тяхното всестранно общуване и постепенно сближаване с българите, пълното им социално-икономическо, обществено-политическо и културно-идеологическо интегриране в нашата социалистическа система и перспективното формиране на единна комунистическа нация са въпрос преди всичко на правилно насочена, марксистко-ленински обоснована, всестранно организирана и последователно осъществявана работа с българските турци.

Политиката на БКП спрямо българските турци, както преди, така и след Девети септември 1944 г., по принцип е била правилна, марксистко-ленинска политика. Това с особена сила се отнася за периода след Априлския пленум на ЦК на БКП от 1956 година.

През последните години по лична инициатива и под непосредственото ръководство на др. Тодор Живков Централният комитет реши редица въпроси, свързани с по-нататъшното всестранно подобряване на работата с българските турци. Състоянието на работата, настъпилите положителни изменения, както и новите проблеми, които животът поставя на съвременния етап от нашето развитие, обуславят необходимостта от една по-цялостна оценка на извършеното и очертаване на нова и по-дълготрайна перспектива на действие в тази важна област.

1.

Българската буржоазия, водена от своите егоистични класово-експлоататорски цели, провеждаше политика, която доведе до цялостно изоставяне на българските турци у нас, до тяхното по-нататъшно отчуждаване от страната и българската част на населението. Това задържа не само социално-класовото, общокултурното, битовото и др. развитие на българските турци, но и ограничи тяхното по-масово и активно участие в антифашистката и антикапиталистическата борба. За това съдействуваше и голямата езикова бариера, незнанието на български език от голяма част от турците, както и техният силен битов и религиозен консерватизъм и затвореност. Същевременно българската буржоазия, чужда на възрожденските завети, насаждаше цялостен отрицателен шовинистически комплекс сред българите по отношение на българските турци, влиянието на който и досега силно се чувствава.

Вярна на марксистко-ленинското учение по националния въпрос и последователно следвайки своя интернационалистически курс, Българската комунистическа партия проведе редица специални мерки след 9.IX.1944 г. за осигуряване на пълно политическо, социално и културно равнопоставяне на българските турци, за решително подобряване на икономическото им положение, за извеждането им от състоянието на ниска култура, аполитичност и битово-религиозен консерватизъм, за включването им в социалистическото строителство и за тяхното възпитание в социалистически дух.

В периода на социалистическото строителство в живота на българските турци настъпиха дълбоки промени.

Преди всичко в резултат на индустриализацията на страната, включително на окръзите и на районите, компактно населени от български турци, чувствително се измени в прогресивна посока тяхната социално-класова структура, главно в следните насоки:

- фактически след 9.IX.1944 г. бе създадена работническа класа сред тази част от нашето население. През 1975 г. вече над 230 000

души от българските турци или 64.5 на сто от икономически активните са работници. Само в промишлеността и строителството те са съответно 75 000 и 29 000 души;

– през 1975 г. близо 105 000 български турци са кооперирани селяни, а общо в селското стопанство на работа са включени над 203 000 души;

– след 9.IX.1944 г. се създаде сравнително многочислена интелгенция от български турци, която вече възлиза на 32 000 души с висше, полувисше и средно образование. Като цяло общообразователното равнище на българските турци решително се повиши;

– настъпиха положителни изменения в бита на турците. Значително се подобриха техните жилищни условия, включително обзавеждането с битов и културен инвентар, намаля носенето на шалвари, фереджета и яшмаци;

– нарасна общественно-политическата активност на българските турци. Ако преди 9.IX.1944 г. само 0,25 на сто от тях са били членове на БКП, то през 1956 г. те са 18 530, а през 1978 г. са вече 27 093 души. Същевременно около 4 500 души са избрани в централните, окръжните и общинските ръководни органи на масови общественорполитически организации; над 18 500 души заемат различни отговорни длъжности в отраслите на народното стопанство. Сред българските турци се формира актив, предан на политиката на нашата партия;

– общо българските турци проявяват голямо трудолюбие и активно участвуват в производството при изграждането на развито социалистическо общество.

Частично постигнатите положителни изменения бяха свързани с прехода на български турци от селата към по-големите градове, включително към окръжните градове и към София. (Сега вече 21,8 % от българските турци живеят в градовете.)

2.

Независимо обаче от дълбокия качествен напредък в начина на живот на българските турци след 9.IX.1944 г. изоставането им по равнище на развитие по редица най-съществени социални показатели от останалото население на нашата страна си остава твърде значително.

Това изоставане намира израз преди всичко в социално-класовата структура, производствено-професионалната квалификация и специализация, бита, образованието, общата култура на българските турци:

- налице са съществени различия и негативни моменти в професионалната структура на работниците български турци в сравнение с останалото население. По данните от последното преброяване значителна част от тези работници са заети в селското стопанство, строителството, транспорта, горското стопанство. При това в тези отрасли преобладават етнически обособените за сметка на смесените по етнически състав колективи. Относителният дял на работниците български турци, заети в едрото промишлено производство, където като правило има по-голяма степен смесени в етническо отношение колективи, е незадоволително. А именно едрото промишлено производство е най-ефективното и естествено средство за сближаването на различните етнически групи, ако разбира се се отчита спецификата на смесените по етнически състав колективи в цялостната производствена, организаторска и възпитателна работа. Досегашните наблюдения ни дават основание да смятаме, че работата в тази насока е крайно незадоволителна;
- относителният дял на селяните-кооператори и работещите в селското стопанство български турци е значително по-голям в сравнение с този за останалото население;
- в значителна част от селата българските турци живеят компактно. Тези села се намират в относително слабо развити в промишлено отношение райони. Стихийното развитие на миграцията на населението доведе до силно намаляване броя на смесените в етническо отношение села и махали и до увеличаване на селищата с преобладаващо или силно концентрирано население от български турци;
- една част от селата и махалите, особено в Кърджалийски окръг, имат незадоволително комунално-битово, културно и социално-информационно обслужване, което води към запазване на относителната обособеност на населението и „оставането му“ настрана от бурно развиващите се социално-икономически, политически, културни и други процеси;
- семейният акорд в Кърджалийски окръг в тютюнопроизводството още повече консервира и подхранва дребнобуржоазните предразсъдъци и етническа затвореност;
- относителният дял на интелигенцията от средата на българските турци е значително по-нисък в сравнение с този за цялата страна. Относителният дял на висшистите сред българските турци (0,2 % от хората над 8 г. възраст) в сравнение с данните общо за страната е също значително по-нисък. Още по-осезателна е разликата по

отношение на дела на жените с висше образование. Историческият опит на социализма показва, че без решаващата роля на т. нар. „местна“ интелигенция и кадри е невъзможно решаването на етническите проблеми. Анализът на качествения състав на интелигенцията от средата на българските турци показва наличието на едностранчивост в нейната професионална структура (тя е предимно в сферите на образованието, административно-управленския апарат, здравеопазването и пр.);

– неграмотните сред българските турци на осем и повече години възлизат на 15,8 на сто. Известна част от тях изобщо не знаят български език. (Макар че са главно сред по-възрастното население и предимно жени, това е факт със съществено значение).

Всички посочени отрицателни факти и тенденции, свързани със степента на социалното развитие, дават своето задържашо отражение върху процеса на по-пълното и по-активното равноправно ангажиране на българските турци в цялостния обществен живот у нас.

Очевидно е, че една от закономерностите и същевременно един от проблемите при изграждане на развито социалистическо общество е последователното намаляване и преодоляването в основни линии различията в социално-класовата, професионалната и културно-образователната структура на българските турци и останалото население в страната.

Заедно с това, съществува значително изоставане и в политическата съзнателност, класово-партийното, патриотичното и интернационалното възпитание на българските турци в сравнение с останалото население:

– все още въпреки подобряването на живота на българските турци у нас, значителна част от тях се поддават на влиянието на турския буржоазен национализъм, а друга част проявява колебания. Твърде показателно е например, че огромна част от българските турци, които получиха право на изселване по силата на спогодбата от 1968 г., пожелаха да сторят това. От 122 957 души, получили паспорти за изселване, само 1711 се отказаха от изселване. Тревожното е, че от получилите право за изселване, около 1500 са членове на партията. Силни изселнически настроения съществуват и сред останалото население от български турци. Това означава, че голяма част от българските турци още не са възприели социалистическа България като своя родина;

– подходът към Турция на немалка част от българските турци не е класов. Турция не се възприема като капиталистическа, класово-антагонистическа страна, в която съществува експлоатация и угнетяване на трудещите се от страна на буржоазията, а се разглежда като тяхна родина. Тези, които желаят да се изселят, не отиват там с намерението да водят борба за социално преустройство на обществения строй, а отиват поради липсата на достатъчно дълбоки, силни и трайни чувства и разбирания за истинската им родина, проявяват определен страх от асимилация;

– националистическите възгледи и настроения се проявяват и в изявените понякога стремежи да се даде на българските турци културно-национална автономия в рамките на България. Силен тласък преди няколко години на подобни стремежи дадоха кипърските събития. В отделни райони на страната сред българските турци се създават вражески националистически групи за борба против народната власт и за обособяване на българските турци у нас.

По отношение на религиозността на населението, участията в ръководствата на масовите организации, членството в Българска комунистическа партия и др. значително по-неблагоприятни са данните за българските турци в сравнение с данните общо за страната.

Всички тези обстоятелства очертават проблема за българските турци у нас като един сложен, с огромно значение и с многостранни последици проблем за цялостното наше обществено развитие. Още повече, че при неговото решаване трябва да се вземат под внимание и някои други съображения:

– Налице са все още по-висока раждаемост и по-висок естествен прираст сред българските турци в сравнение с останалото население на страната. Докато общо за страната през 1975 г. раждаемостта е възлизила на 16,6 на 1000, сред българските турци тя е 24,5 на 1000. Докато естественият прираст общо за населението на страната възлиза на 6,3 на хиляда, при българските турци той е 17,7 на хиляда. Това води и за известен период ще води както до абсолютно, така и до относително увеличение на българските турци по отношение на общото население у нас.

Разбира се и сред българските турци, успоредно с изменянето на тяхната социално-професионална структура и културно-образователното им развитие, раждаемостта и естественият прираст постоянно намаляват с тенденция да се изравнят в близките 2-3 десетилетия с тези сред останалото население.

– Огромната част от българските турци, както посочихме, живеят компактно. Тази компактност обаче се увеличава. Извършва се процес на обезбългаряване на редица селища. Така в Разградски окръг през последните 15 години от 102 селища в 20 няма нито един българин, а в други 23 само 15 на сто са българи и то предимно възрастни хора. В Кърджалийски окръг редица села, преди населени от българи, сега са заселени само от български турци, а в селата със смесено население българите и българските турци са се обособили в отделни махали; общо в окръга има 398 селища само с турско население.

– Българските турци като правило прехождат ежедневно, седмично или сезонно, но съвсем малко се заселват в селищата, където работят. Този факт се дължи както на погрешната ограничителна практика на отделни наши местни органи и дейци, така и на страха от асимилация.

– Обстоятелството, че голяма част от българските турци са вярващи и че изповядват мохамеданска религия, също засилва техните националистически прояви, защото съдействува за формирането на чувство за идентифициране на етническата и религиозната принадлежност. Мохамеданската религия в нашите условия е силен фактор, който води до обособяване и отчуждаване на българските турци от останалото население.

– Със своята антикомунистическа и противобългарска политика и дейност буржоазна Турция влияе върху българските турци и се стреми да ги отчуждава от социалистическите идеи и от българския народ. Антибългарската и антисоциалистическа реакционна турска пропаганда е добре организирана и обмислена, трайна и устойчива, провежда се на широк фронт и много системно. За целта са създадени специални организации, институти и центрове, които работят съгласувано.

– Някои други страни, например Югославия, с редица свои преки и индиректни дипломатически и пропагандни ходове спекулират с националистическите тенденции и настроения сред българските турци у нас. Все повече зачестяват опитите на югославската политика и пропаганда да експлоатира в свой интерес въпроса за българските турци, като го свързва с така наречения „македонски въпрос”.

3.

Отрицателните настроения и поведение на значителна част от българските турци се дължат и на някои сериозни недостатъци в работата на субективния фактор с тази част от нашето население. По-важните от тези слабости и недостатъци са следните:

– Някои слабости в изпълнението на утвърдените от ЦК на БКП решения за работа с българските турци. Така стои въпросът с практи-

ческото прекратяване на факултативното изучаване на турски език в училищата, неприязненото отношение на някои граждани към ползването на турски език в лични разговори, с изпълнението на песни и други с прогресивно съдържание от местния фолклор на българските турци и т.н.

– Съществуващата на практика дискриминационна забрана за българските турци да бъдат приемани в редовете на Българската народна армия, в някои производства, да се заселват в някои полски села и градове и т.н. играе важна роля за формиране на комплекс за непълноправие. Това положение, особено сред онези български турци, които стоят на здрави политически позиции, поражда основателно чувство на недоволство, чувство, че те са чуждо тяло в нашата страна, български граждани от втора категория, чувство на обида, че спрямо тях не се прилага класовият подход и се проявява недоверие на етническа основа.

– Широко разпространеното и масово изявявано пренебрежително, недружелюбно, а в някои случаи и презрително и обидно отношение на някои българи спрямо българските турци. Много българи избягват контактите и дружбата с тях, свързват нанесените злини на нашия народ по време на османското робство с българските турци; поради това понякога и в строителни войски, и в някои предприятия и населени места се отнасят към тях с подозрителност, недружелюбност, неприязненост и т.н.

– Опитите на някои кадри да обосновават необходимостта да се приложи спрямо българските турци такъв подход за приобщаването им към българския народ и социалистическото строителство на нашата страна, какъвто бе приложен спрямо потомците на помохамеданчените българи. Тези разговори по един или друг начин стават достояние на актива от български турци, а посредством някои от тях и на някои националистически елементи. На всичко това се дава тенденциозна интерпретация, която поражда страх от асимилация и убеждението, че единственото средство за избяване е или борбата за културно-национална автономия в рамките на нашата страна, или изселването в Турция.

– Преименуването, в голяма степен по административен път, на голямата част от циганите с български имена създаде опасения сред българските турци, че те също при наличието на съответни благоприятни условия ще бъдат преименувани и асимилирани насилствено.

– Спекулациите на турската реакционна пропаганда и националистическите елементи сред българските турци, а така също и на средствата за масова информация на някои други страни като Югославия, с преименуването на потомците на помохамеданчените българи, както и на циганите като една от стъпките на българската народна власт по пътя на насилственото денационализиране на етническите групи в на-

шата страна и тяхното включване към „единната социалистическа българска нация“.

– Сключената спогодба за изселване на част от българските турци в капиталистическа Турция. Тя засили националистическите настроения сред някои среди на българските турци, чувството и съзнанието у тях, че тяхната истинска родина е Турция. Този факт се тълкува като признание от наша страна, че България не е тяхна родина.

– Все по-широките, масови и редовни контакти и общувания на български турци и техни гости от капиталистическа Турция, включително и турски туристи в нашата страна и транзитници, преминаващи през наша територия. Често „гостите“ и турските туристи и транзитници, по всяка вероятност и съответно инструктирани от турските органи, са активни пропагандатори в полза на укрепване и разширяване на националистически чувства сред българските турци.

Крайно недостатъчната информация, която се дава на по-голямата част от българските турци за действителното положение в капиталистическа Турция и за разобличаване на нейната спекулативна пропаганда. Сериозно негативно влияние оказва и недостатъчното разпространение на марксистко-ленински знания сред трудещите се български турци, недостатъчната диференцираност на пропагандата и идейно възпитателната работа сред тях, особено в смесените по етнически състав работнически, спортни, селищни и други колективи.

– Някои наши грешки при създаването на специалните образователни учреждения за турците, както и при формирането на интелигенция сред тях.

– Значителна част от държавните учреждения и обществените организации, дори и редица партийни комитети, са изоставили специалните си грижи и внимание за работа сред българските турци. Някои се плашат да поемат риска по тези толкова деликатни и „опасни“ въпроси. Други, увлечени в динамиката на ежедневието, не намират време да отделят необходимото специално внимание на тази проблематика. В резултат, редица принципни решения на Политбюро на ЦК на БКП се изпълняват крайно незадоволително. До известна степен работата с българските турци е предоставена на стихията. Някои наши държавни и стопански органи и сега допускат прояви, които по същество накърняват интересите на възпитателната работа сред българските турци и й нанасят вреди.

Очевидно налагат се енергични, системни и всеобхватни мерки за по-нататъшно класово-партийно, патриотично и интернационално възпитание на българските турци, ако искаме в непродължителен срок да сведем до минимум и преодолеем отрицателните явления сред тях и

преди всичко проявите на национализъм, да формираме и да издигаме тяхната социалистическа съзнателност и да ги активизираме още повече в социалистическото строителство.

4.

Разбира се, в подхода към работата с българските турци могат да се изберат различни варианти. Като се има предвид, че част от тях нямат турски произход или са от смесен етнически произход, може да се предложи като главен път на нашата работа с българските турци ускорено да се разколебае тяхното турско самосъзнание и да се формира българско самосъзнание, като им се сменят имената, и така да се стигне до тяхното патриотично и класово-партийно възпитание, до преодоляване на тяхната етническа специфика.

Според нас, такъв подход към турския проблем у нас не е реалистичен. Той не е обоснован теоретически, а в политическо и практическо отношение ще ни изправи пред извънредно сериозни трудности.

Първо. Подход, който пренебрегва социално-психологическите реалности, който се абстрахира от вкоренените етнически различия, не може да се определи като марксистко-ленински. Нашата революционна теория в това отношение изисква изключително внимание и всестранно и точно съобразяване с обективния процес на преодоляване на етническите различия, които не са и не могат да бъдат пречка за класово-партийно възпитание.

Второ. Такъв подход ще се схване като опит за асимилация, страхът от която и без това е широко разпространен, ще подхранва изселническите настроения. Широко влияние има провокационният слух: „Българите преименуваха потомците на помохамеданчените българи и циганите, сега идва нашият ред”. Резултатът ще бъде не само неимоверно по-голямо отчуждаване на българските турци от българите, от политиката на нашата партия и държава, но и рязко нарастване на влиянието на турския буржоазен национализъм, засилване на съпротивителните националистически сили у нас, което без съмнение ще доведе до конфликти и стълкновения от най-остър, дори кървав характер.

Трето. Такава политика от наша страна ще послужи като добре дошла за турската националистическа пропаганда, ще ѝ даде отлични доказателства и ще подготви масова почва за възприемане на нейните отровни идеи и внушения.

Четвърто. Такава политика ще се използва най-активно от пропагандата и дипломацията на нашата западна съседка в антибългарски

дух. Известно е, че югославската пропаганда вече системно експлоатира проблема за българските турци у нас, като го свързва с така наречения „македонски въпрос“.

Пето. Подобен подход, особено сега, след Хелзинки, ще ни злепостави пред световното обществено мнение, от което ще се възползват империалистическите централи, за да дискредитират социализма в България и изобщо реалния социализъм.

Шесто. Ние няма да бъдем разбрани дори от братските партии в социалистическите страни и преди всичко от КПСС, в които и без това има известни резерви относно правилността на нашия подход към етническите групи. Не може да има съмнение, че това ще бъде възприето като проява на тесногърд национализъм.

5.

Има мнения, че турският проблем у нас трябва да се реши чрез масово изселване на българските турци в Турция. Ние смятаме, че това едновременно е практически невъзможно и теоретически необосновано, политически и икономически вредно (неправилно).

Първо. Турция няма намерение да приема масово български турци. Икономическите противоречия и трудности там и без това са много остри. Безработицата е огромна. Изселническият проблем е стратегически елемент в политиката на Турция по отношение на българските турци, целяща да раздухва националистически страсти, за да предизвика трудности, за да поддържа нестабилност в нашата страна. В това отношение вече много десетилетия турската пропаганда действа целенасочено и неизменно. Тя иска да държи отворена една кървяща рана, която лесно може да се възбужда и да предизвика масово брожение и напрежение, на които ние бяхме свидетели почти всяка година до приключването на спогодбата.

Второ. Фактите показват, че турската страна редица години не изпълняваше своите задължения по спогодбата за изселване от 1968 г., а реакционната пропаганда периодично предизвикваше изселническа психоза сред българските турци. Същевременно турските консулски служби у нас, в нарушение на дипломатическите норми, издаваха документи за изселване и на български турци, нямащи право на това. Тези факти още един път разкриват истинските намерения на турското правителство и реакционните кръгове в Турция по изселническия въпрос.

Трето. За нашата страна едно масово изселване на българските турци би породило сериозни икономически трудности, дори би могло да разстрои някои отрасли на нашата икономика. Какво би станало с тютюнопроизводството в Кърджалийски окръг, със строителството, до

известна степен със селското стопанство и промишлеността без няколкостотин хиляди трудещи се, работещи, както се вижда, в най-трудни сектори, някои от които се отбягват от българите.

Четвърто. Българските турци са родени в нашата страна, както и техните бащи и деди, техните деца и внуци ще живеят у нас, те са наши равноправни граждани, България е тяхна родина. А с предложението за изселване фактически ние се отказваме от тях, признаваме, че ги разглеждаме като нещо чуждо. Ние твърдим, че в жилите на част от тях тече и българска или само българска кръв, и въпреки това сме готови да ги предоставим на Турция.

Пето. Подобно предложение е израз на неверие в социализма, че може да приобщи и възпита в класово-партиен дух тази етническа група. А нали главно чрез примера на нейните жизнени условия ние можем да влияем за разрастването и укрепването на прогресивните сили в Турция.

Шесто. Изселническата психоза се отразява крайно неблагоприятно върху нашия актив от български турци. Истината е, че той се огъва. А главната причина за това е, че в значителна степен той не ни вярва, защото всеки момент може да бъде „продаден“ чрез ново изселване. Същото важи за обикновените български турци, които смятат, че ние ги разглеждаме като разменна монета. Не случайно всички окръжни комитети на партията, в районите на които има повече български турци, настояват да се ликвидира изселническият проблем.

Седмо. Масовото изселване не решава въпроса за работата с българските турци, защото и при такова изселване в страната ще останат няколкостотин хиляди български турци. А едва ли някой може да се надява, че е възможно стопроцентно изселване на българските турци.

Всъщност липсата на ясна, трайна, устойчива линия по изселническия проблем е една от най-големите слабости в нашата работа. Без премахването на изселническия проблем за българските турци и поставяне на изселването за тях на същите начала, както и за изселването на всички други граждани на страната във всички страни не е възможна успешна работа сред българските турци.

6.

Всички изложени съображения, според нас, обективно аргументират най-правилната стратегическа линия и задача на партията за работата с българските турци на съвременния етап – всестранното издигане на тяхното социално-икономическо, битово и културно-идеологическо равнище и възпитание в комунистически дух като неразделна част от

българския народ в борбата за изграждане на развито социалистическо общество и за осъществяване на постепенния преход към комунизма в Народна република България.

По същество това е линията, която др. Тодор Живков всестранно и дълбоко аргументирано изложи и защити в разговорите си с Бюлент Еджевит при неговото посещение в нашата страна през май 1978 г.

С оглед ефективното осъществяване на тази линия и задача в бъдеще за един по-продължителен период от време, предлагаме Политбюро да утвърди и съответна програма.

Предложеният проект отчита:

- реалното етническо самосъзнание на българските турци;
- отражението на вековния им съвместен живот с българите, както и на елементите на съвместните борби на българи и български турци против османския деспотизъм, капитализма и фашизма в тяхната психика, традиции, бит и култура;
- дълбоките изменения, настъпили в живота на българските турци след 9.IX.1944 г.

Програмата изцяло е съобразена с основните принципи и насоки и с духа на партийните решения, които определят нашата политика спрямо тази част от населението. Тя, по-специално, има за ръководно начало и е изградена върху основата на последното, разгърнато решение на Политбюро от 1969 г. за работа с българските турци, с постановките в речта на др. Тодор Живков пред редколегията на вестник „Йени ъшък – Нова светлина” от 1970 г., с Програмата на партията и решенията на XI конгрес, с решенията на Февруарския пленум от 1974 г., с критериите и изискванията на Юлския пленум от 1976 г. и Националната партийна конференция от 1978 г.

При нейното изработване ние следвахме точно постановката, обоснована от др. Живков при срещата му с Бюрото на окръжния комитет на партията в Кърджали, че независимо от различията в произхода на българските турци, това са хора, които имат турско самосъзнание. Реалността на това самосъзнание не може да се пренебрегва или отхвърля, защото такъв подход би довел до обратни резултати.

Ние изхождаме от предпоставката, че е напълно възможно българските турци да станат предани патриоти на социалистическа България и строители на социализма в България, да си изработят класово-партийно мислене, запазвайки за продължителен период своето небългарско самосъзнание. Този подход ние утвърждаваме като единствено реалистичен. Ето защо това е главната и непосредствена задача, която можем и трябва да си поставим.

Що се отнася до постепенното сближаване и преодоляване на етническите различия, включително на различията в етническото самосъзнание между българи и български турци, това ще бъде въпрос на по-нататъшното развитие на нашия народ, естествен резултат от процесите на изграждане на развито социалистическо общество и на комунизма в нашата страна.

Важна особеност на програмата е, че задачите и мероприятията в нея се отнасят до всички области на обществения живот – като се започне от икономиката и се свърши с възпитанието. Следователно грижата за успеха на тази дейност трябва да бъде грижа за цялата социалистическа общественост: на цялата партия, на всички държавни и стопански органи и организации, на всички обществено-политически, художествено-творчески организации, на всички учебни заведения и т.н. При това тук се касае не за конюнктурна и еднократна задача, а за работа, която ще продължи десетилетия и която изисква постоянно внимание, всестрани усилия, последователно преодоляване на трудностите по този път.

Голяма част от мероприятията в програмата за работа с българските турци трябва да се провеждат индиректно, т. е. по естествени поводи, без да се афишира преследваната крайна цел. Необходимо е също така да се съчетава широката, системна и упорита възпитателна дейност с незабавни и твърди организационни и административни мерки при нарушения на политиката на партията и на социалистическата законност и порядък както от български турци, така и от българи по отношение на българските турци. Главните механизми, които ще водят до това и които са намерили практически израз в програмата, са:

- създаване на условия, при които изчезва всякакъв страх от асимилация и се премахва енергично и решително каквато и да е дискриминация към българските турци, създаване на обстановка на пълно доверие между българи и български турци;
- всестраниното общуване на българските турци с българите във всички сфери на живота, за което е нужно с всички подходящи, но главно с индиректни средства и стимули да се насърчават процесите на миграция, с оглед да се намалява тяхната компактност;
- насърчаване на смесените бракове;
- създаване на материални, кадрови и др. предпоставки за включването на всички деца на българските турци от ранна възраст в детски градини и училища на полуинтернатна или пансионна основа.

Успешното изпълнение на програмата за работа с българските турци изисква разгръщането на сериозна възпитателна работа сред българите, включително сред нашия актив, за преодоляване на съществени слабости в отношението и поведението към българските турци, което е и своеобразно предварително условие за постигане на висок ефект от нейното осъществяване.

Първо. Много българи имат цялостно nihilistично отношение към българските турци, третират ги като нещо чуждо за нашата страна. Това е отглас от шовинистичния комплекс, формиран от българската буржоазия.

Второ. Обикновено българските турци не се разграничават от феодалната османска експлоататорска класа, която именно потискаше, грабеше и избиваше българите по време на робството. Не се отчита фактът, че имаше българи, които служеха на османската власт, както и турци, които се бореха срещу нея. Очевидно класовият подход по този въпрос на нашите велики възрожденци се забравя.

Трето. Широко е разпространено пренебрежително и равнодушно отношение към българските турци. Далеч недостатъчни са съпричастията към големите задачи на партията за възпитателна работа сред тях и личната инициатива в това отношение.

Четвърто. Открито се демонстрира несъгласие и дори съпротива против смесените бракове на българи и български турци.

Пето. Избягва се съжителството с български турци.

Очевидно предварително условие за успешно изпълнение на програмата за работа с българските турци е превъзпитанието и правилното възпитание в тази насока на българите, включително на нашия актив.